

Klimat

BLODIG KONFLIKT

VALJAKT Ögruppen Färöarna är skådeplats för ett årligt blodbad. Lokalbefolkningen ämnar bevara den tusenåriga traditionen att döda flockar av grindvalar – grindadráp. Miljöorganisationen Sea Shepherd är lika fast beslutet att stoppa dem. **TEXT:** JOHAN AUGUSTIN **BILD:** KARINE AIGNER

STRANDPATRULL. Volontärer från Sea Shepherd patrullerar en av Färöarnas många stränder. Benrester av grindvalar vittnar om att platsen varit skådeplats för grindadráp.

Peter Hammarstedt går längs kajen i Klaksvik, Färöarnas andra största stad. Omgivningarna med kala berg och vattenfall som stört dyker ner i Atlanten kunde vara ett paradiset. Men allt är inte skönhet och idyll. Trots att den kommersiella valstationen stängdes 1984 har jakten på grindval fortsatt med oförminskad styrka. Svenske Peter Hammarstedt som är en av miljöorganisationen Sea Shepherds mest framträdande profiler, reser jorden runt för att kämpa för marina djur eller organisationens "klienter" som de också kallas. Under sommaren är han en av ledarna för kampanjen "Grindstop 2014". Med tunga steg går Peter och minns lokalradioinslaget när han körde mot Klaksvik för fyra år sedan. Ett grindadráp (när grindvalar drivs in till grunt vatten med hjälp av båtar och dödas) hade precis ägt rum och denna gång rörde det sig om en stor grupp på 236 valar.

– Varenda individ slaktades. Det fanns inte tillräckligt med plats nere på stranden så de radade upp valarna i hamnen, berättar Peter, som snabbt dokumenterade slakten med hjälp av en kamera för att sedan publicera bilderna på nätet.

Att slakten skulle gå humant till – man fäster en krok i valens andningshål och skär sedan ett snitt genom dess ryggmärg – som förespråkare för den över tusen år gamla traditionen hävdar, håller inte Peter med om. Han säger att slakten stressar de högt sociala och intelligenta däggdjuren, samtidigt som lidandet är stort.

– Jag såg en val här på kajen som hade sex sju hack över kroppen. Hon såg ut som en skärbräda.

Samlat 500 volontärer

Med den händelsen i färskt minne tänker Peter förhindra att något liknande sker igen. I alla fall så länge han befinner sig på någon av de 18 öarna som utgör

öriket. 2011 – när Sea Shepherd sist var på Färöarna – genomfördes inget grindadráp, och genom "Grindstop 2014" har organisationen mobiliserat ytterligare. Det innebär att man under sommaren har samlat runt 500 volontärer från hela världen, ett flertal motorbåtar, drönare, och ett par stora fartyg på plats. Målet är att förhindra att en enda grindval dödas.

– Vi försöker givetvis lösa den här konflikten genom diplomati, fortsätter Peter och klargör sin och volontärernas ståndpunkt:

– Vi är villiga att gå emellan valarna och lokalbefolkningen, när det väl gäller är vi kompromisslösa.

Under sommaren har grindvalar setts till i farvattnen utanför ögruppen vid ett flertal tillfällen, men i början av augusti hade den lokala polisen inte gett grönt ljus för ännu ett grindadráp, och Peter är säker på att det beror på Sea Shepherds närvaro.

– De vill inte ha skadade volontärer, det skulle se illa ut i media och antagligen stoppa jakten för evigt, säger han.

Samtidigt har polisen mobiliserat med ökat manskap från danska fastlandet som följer efter Sea Shepherds båtar när dessa patrullerar farvattnen utanför öarna. Missnöjet mot organisationen från lokalbefolkningen har yttrat sig genom att volontärernas bilar fått däckens sönderskurna och lacken repad. Att det finns en konflikt i luften blir tydligt när Peter lite senare blir konfronterad av ordsbon Kristoffer Ragnarson på kajen.

– Det handlar om valar och vi tar bara vad vi behöver! Vill du att vi ska äta industrikött istället, är det bättre? frågar Kristoffer.

Stämningen blir bitvis hätsk men Peter behåller lugnet, och vidhåller att "färöborna numera inte behöver äta valkött för att överleva".

– Ni är ett rikt land nu, kontrar Peter.

Men Kristoffer står på sig och menar att de flesta ändå bara äter valkött ett par gånger i månaden.

– Jag tänker aldrig sluta döda valar, jag älskar köttet, avslutar han och går därifrån.

Precis där ligger konfliktens kärna. På ena sidan aktivister som brinner för att skydda havens invånare, och på den andra sidan ortsbor för vilka valsjakten är en uråldrig, identitetsskapande tradition de inte tänker sluta med.

Volontärernas match

Sea Shepherd-volontärerna är beredda att dö för grindvalar och andra havslivande djur. Det berättar de över middagen som består av olika veganrätter och en flaska rött i det hyrda huset med utsikt över hamnen i Klaksvik (strategiskt läge vid eventuell interaktion). Det är tydligt att de brinner för sin sak. Det lyser i ögonen på dem när de berättar att

de inte kommer att tveka att gå emellan adrenalininstinna ortsbor med jaktinstinkten påkopplad och en flock trängda grindvalar strandade på grunt vatten. Volontärerna kommer från länder som Australien, Danmark, USA och Frankrike. De har betalat sina egna biljetter och tjänar inget på att patrullera öarnas tjugotvå ”killing beaches” – stränder som är speciellt utformade för att lätt kunna stranda valar. Under dagen har de tränat med hjälp av två nyinköpta quadcoptrar, som ska kunna användas för spaning med en räckvidd på upp till 400 meter. Quadcoptrar är en slags mini-drönare, som ska hålla koll på båtar längs kusten och upptäcka flockar av grindval, innan färöingarna gör det. Amerikanske Scott West leder kampanjen som pågår till oktober. Scott hymlar inte med att Sea Shepherd-aktivisterna kommer att försvara sig om de blir attackerade under sommaren.

HETSIGT. Valjägaren Kristoffer Ragnarson konfronterar Peter Hammarstedt i Klaksvik.

Vi tar bara vad vi behöver! Vill du att vi ska äta industrikött istället, är det bättre?

Kristoffer Ragnarson

EMOT. Ingi Sørensen har bestämt sig för att få slut på jakten av grindval på Färöarna.

– Det kan bli våldsamt om gränsen passeras, säger Scott under middagen och förklarar att organisationen har som huvudsyfte att skydda valarna, vilket innebär att om någon försöker döda dem så kan det få konsekvenser.

Scott samarbetar med den lokala polisen. De för dagliga samtal och Scott redovisar hur många volontärer och båtar organisationen har tillgång till.

– Vi vill köra med öppna kort. Polisen vill inte att någon skadas, samtidigt vet de att vi är kompromisslösa – så jag tror inte att de kommer att tillåta någon slakt så länge vi är här.

Hälsosamt kött

Sea Shepherd motsätter sig den brutala slakten av högt intelligenta däggdjur. Ingen vet heller hur många grindvalar det egentligen finns kvar i haven. Men det finns även andra viktiga argument mot valsakt. Köttet och späcket inne-

håller höga halter av miljögifter – som exempelvis kvicksilver – eftersom grindvalen befinner sig högst upp i näringskedjan.

Pål Weihe är överläkare på avdelningen för folkhälsa- och yrkesmedicin inom den färöiska sjukvården. Sedan mitten av 80-talet har han varit delaktig i undersökningar av miljögifternas effekter på lokalbefolkningen. Vi träffar Pål på kliniken i huvudstaden Torshavn. Han berättar att genom att äta grindval så ”använder man upp hela kvoten av kvicksilver”, och jämför med torsk som innehåller hundra gånger mindre av ämnet – som är ett av de absolut farligaste miljögifterna. Trots att danska och färöiska medier har rapporterat flitigt om hälsoriskerna de senaste åren så fortsätter konsumtionen av valkött – kulturarv och traditioner bryter man inte så lätt.

– Även om vi ser en dramatisk ►

KONTROVERSIELT. Fiskaren Mårten Johannesen säljer valkött till turister i Torshavn. Han tycker själv om att äta det kontroversiella köttet.

DRÖNARE. Miljöorganisationen har köpt drönare för att lättare kunna övervaka kusterna och stränderna.

Det handlar om kultur och socialt beteende, men människor kan likaväl äta annat som kommer från havet.

Pål Weihe

MÖTE. Sea Shepherd-deltagare planerar var de ska patrullera.

NATUR. Färöborna har i alla tider levt nära naturen, och sett det som ett stort skafferi.

► nedgång hos kvinnor, framför allt gravida kvinnor, och även barn så äter män fortfarande köttet. Och de äldre har inte ändrat sina vanor, berättar Pål.

Att konsumtionen påverkar hälsan råder det inga tvivel om. Barns hjärnor påverkas negativt, exempelvis minnet och reaktionsförmågan, och sjukdomen Parkinson är dubbelt så vanlig på Färöarna som i Danmark och Norge.

– Om det kan skyllas på arv eller miljö är oklart, men det kan tänkas att det finns ett samband med exponeringen för miljögifter, säger Pål Weihe.

Många hävdar att det handlar om ekonomi, de får gratis kött från naturen och slipper köpa mat. Vad säger du om det?

– Det handlar om kultur och socialt beteende, men människor kan likaväl äta annat som kommer från havet. Att de inte skulle ha råd är bara nonsens!

Men alla håller inte med om att det

skulle vara farligt att äta valkött. I borte hörnet av Torshavns pittoreska hamn säljer Mårten Johannesen förutom fisk även späck- och kött från grindval. Tidigare var 71-åringen kapten på Barents hav och har efter pensionen hittat ett sätt att dryga ut kassan. Mårten berättar att hälften av hans kunder är turister, och mycket riktigt lämnar några danska och norska besökare precis hamnen – med plastpåsar fyllda med torkat valkött i nävarna.

Själv äter Mårten valkött en gång i veckan.

– Det är värre att äta industrikött som gris och kyckling som innehåller mycket bakterier. Människor är lika kloka nu som tidigare och fortsätter att leva länge, säger han.

Han menar att en majoritet av öborna är för fortsatt jakt.

– Jakten sker numera helt kontrol-

lerat och är barmhärtig mot djuren. Valarna får ett snitt i nacken och dör på två, tre sekunder. En gris har en mer utdragen död än så.

Sea Shepherd har Mårten Johannesen inte mycket till övers för.

– Det är fräckt av dem att komma hit och berätta för oss vad vi ska göra med våra resurser. Det här har varit våra farvatten i tusen år, säger han barskt och avslutar:

– Sea Shepherd vill inte bevara, de vill bara provocera. Vad vill de att vi ska äta, gräs? frågar Mårten.

Går en annan väg

Dykaren Ingi Sørensen som kommer från Färöarna och bor i Torshavn, har nyligen gett ut en fotobok med bilder från Färöarnas undervattensvärld. Han är av en annan åsikt och tycker att man borde ta till sig av kritiken som

kommer från många håll, och avsluta traditionen.

Hans dröm är att öborna i framtiden ska satsa på vulturism istället.

– Folk säger att de respekterar valarna men det stämmer ju inte. Slakten är ett sjukt beteende, menar Ingi.

De senaste åren har han gått ut offentligt med att traditionen borde stoppas, varit med i otaliga tv-produktioner, tidningsartiklar och startat en Facebookgrupp med runt 300 medlemmar. Medlemmarna är öbor som vill avskaffa den kontroversiella slakten. Många färöingar vill fortfarande äta grindvalskött, men attityderna verkar trots allt sakta svänga.

– Det finns alltså öbor som säger att jag är galen och ute efter publicitet. Men många unga vill inte äta köttet. Jag tror att traditionen kommer att själv dö så småningom, säger Ingi Sørensen. ●

LIVSVIKTIGT. Peter Hammarstedt lever för havets invånare och är villig att offra sitt eget liv för dem.

FÄRÖARNA

- Färöarna består av 18 öar med 1 100 kilometer kustlinje och ett havsområde som täcker 274 000 kvadratkilometer. Av öarnas drygt 48 000 invånare bor 20 000 i huvudstaden Torshavn. Färöarna, som är en självstyrande region under Danmark sedan 1948, ger det färöiska parlamentet självstyre inom områden som fiske, handels- och miljöpolitik, transport, kommunikation, kultur, undervisning och forskning. Färöborna är av skandinavisk härkomst, och härstammar från norska vikingar som kom hit på 800-talet.
- Ekonomin är beroende av fisket och öarna utnyttjar fiskezonen som sträcker sig drygt 30 mil från land. Fiskprodukter, vilket inkluderar odlad lax som på sistone ökat rejält, står för 95 procent av exporten och cirka hälften av landets totala BNP.

BILD: BARNEY MOSS/CC BY 2.0

GRINDVALEN

- Långfenad grindval blir mellan tre och åtta meter lång och räknas in i familjen delfiner. Den lever i norra Atlanten och på sommaren migrerar den nära Färöarnas kuster i jakt på föda som består av fisk- och bläckfisk.
- Det finns inga siffror på antalet långfenade grindvalar men en bred uppskattning säger någonstans mellan 50 000 och 600 000.
- Ända sedan de första människorna bosatte sig på Färöarna på 800-talet har man ätit grindval. Vanligen dödas ungefär tusen valar om året. Trots att både EU-kommissionen och parlamentet har riktat kritik mot slakten kan den fortgå eftersom Färöarna är ett autonomt område som står utanför EU och dess regelverk.
- Valar skyddas även genom Internationella valfångstkommissionen men grindvalar ingår än så länge inte bland de arter som ska skyddas.